

הפילוסופים הפרה-סוקרטים (לפני סוקרטס)

הגדרה בסיסית של פילוסופיה

הסבר כללי ומלכד. לשון מושגית. עקרון השולט בכל הדברים.
הפילוסופיה נפתחת בשאלה של – **מהו הכל?**
ניסיון להסביר את ראשית, מקור העולם (קוסמוגוניה) והניסיון להסביר ממה מורכב
העולם (קוסמולוגיה).
הפילוסופיה היא הניסיון לצאת מהדוקסא (=מה שכולם חושבים).

שתי הצורות הידע של הידע האנושי הן- המיתוס והלוגוס:

הגדרה בסיסית של מיתוס

עלילה, נרטיב.
המיתוס הוא הגדרת **המקרה הפרטי**. הסברה של כוחות טבע, דימויים, מטפורות.
לדוגמא:

- זאוס- ראש האלים האולימפיים. ניתן לזהותו ע"י הברק או הנשר. המיתוס מספר כי עלה לשלטון לאחר שהרג את כרונוס, אל טיטאני. האלים הטיטאנים גם הם מיתוס- גאיה למשל היא האדמה, אורנוס הוא השמיים. זאוס הוא מיתוס להסבר למה יש ברקים למשל.
- פרספונה – אשתו של האדס, השולט בשאול. המיתוס אומר שפרספונה אחראית לעונות השנה כאשר עולה לעולם התמותה מן השאול לבקר מידי פעם.

המיתוס מסביר את האתוס (=הרגלים, מנהגים, דפוסים).

הגדרה בסיסית של הלוגוס

מחשבה, תבונה, שיח.

הלוגוס הוא הגדרת **מהו הכל**. הסברה כוללת של הכל, שימוש ברציונאליות – טיעונים ומסקנות.
ללוגוס יש 3 שיטות מחשבה:

מוניזם- יש עקרון אחד יחיד. **דואליזם**- שני עקרונות. **דיאלקטיקה**- שלושה עקרונות.

משום שליוונים יש ארוס(=תשוקה להגדיר את העולם במשפט אחד), נוצרו שלוש שאלות יסוד
למחשבה האנושית-

1. **מה יש?**
זוהי האונטולוגיה. תורת ההוויה.
מה יש בעצם בעולם, ומה שיש בעולם משתנה כל הזמן.
2. **מה אפשר לדעת על מה שיש?**
אפיסטמולוגיה- ידיעה. תורת ההכרה.
מה אנו יודעים על מה שיש בעולם.
3. **מה ראוי?**
זוהי האתיקה. תורת המוסר.
מהן העקרונות, המידות, מה ראוי בעולם.

הפילוסופים המילטיים(=מקור השם מהעיר מילטוס), שהם הפרה-סוקרטים, ניסו להגדיר את השאלה של מה יש. הם ניסו לעשות רדוקציה, צמצום, של הריבוי הקיים. בשימוש בארבעת היסודות- אש, אוויר, מים, אדמה- הפילוסופים המילטיים הגדירו את השאלה האונטולוגית של מה יש, כך :

- **תאלס**- אמר כי **הכל מים**. כלומר, מבחינתו המים מכילים את ארבעת היסודות. זהו ניסיון התחלתי כושל לשאלה.

- **אנקסימנס**- אמר כי הכל אוויר. שוב על אותו עיקרון.
- **פיתגורס**- אמר כי הכל 10. פה ישנה כבר התקדמות משום שיש פה ניסיון להגדרה מופשטת. מה הכל? הכל 10. הוא ראה את המספר 10, שמבחינתו מספר קדוש, בכוכבים, בטבע וכו' ושהכל קשור למספר זה.

הרקליטוס

הרקליטוס כתב בצורה של פרגמנטים (=חלקים, אוספים), שנדמו מעט לשירה. הוא נמנע מלהביא ניסוחים כלליים ואהב להביא דוגמאות כדי להאיר את העניין מזווית אחרת כל פעם. האמרה המיוחסת אליו היא – **פנטה ריי, הכל זורם**. לפיו, העולם נמצא בתנועה מתמדת והכל משתנה תמיד.

תורתו של הירקליטוס היא **תורת ההתהוות**, BECOMING.

זרימה מתמדת (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 44-46)

91. לאותו נהר אין נכנסים פעמים.

a49. אל אותם נהרות אנו נכנסים ואיננו נכנסים.

לפי תורתו, משום שאנו נמצאים
בתנועה מתמדת, בהתהוות
מתמדת, הנהר הוא לא אותו נהר
ואנחנו לא אותו אנחנו כאשר אנחנו
נכנסים לנהר.

לטענת הרקליטוס, לא רק שהכל משתנה, **הכל משתנה כל הזמן**.

53. קרב

לכל הוא אב, לכל הוא מלך;

ואת אלה יציג כאלים, את אלה – כבני אדם;

את אלה יעשה עבדים, את אלה – בני חורין.

80. והכרח לדעת

פי הקרב הוא כללי,

והצדק הוא המריבה,

וקל-הדברים מתהיים על-פי המריבה והחיוזב.

הרקליטוס טען כי **העולם נמצא
בחיכוך מתמיד**, בקרב, בפולמוס,
בעימות. לפיו, ישנם הבדלים
מהותיים בעולם שלא ניתן לגשר
עליהם ויתרה מכך, שלא צריך.
הפערים הללו מעצימים את
הפריטים המעורבים ומחזקים
אותם. עימות הוא דבר חיובי
והכרחי.

הרקליטוס וטיבה של הפילוסופיה (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 36-38)

התפלספות היא התעסקות בפילוסופיה.

הירקליטוס גילה מודעות רבה לעיסוקו. לטענתו, הפילוסוף, אוהב החכמה, צריך להיות איש רחב אופקים. הוא בז לפילוסופים המילטים (פיתגורס למשל) משום שלדעתו עסקו בלמדנות, באיסוף פרטים. פילוסוף צריך לחקור ולא לאסוף. כל אחד מאיתנו משקיף על המציאות מנקודת התצפית שלו ומפרש אותה בהתאם לכך. הפילוסוף צריך לראות את המציאות כולה ואת מציאות זאת יכול למצוא אך ורק בתוך תוכו- "דע את עצמך" (כפי שנחרט מכניסה למקד אפולון בדלפוי). רעיון החקירה העצמית הוא חידוש לעומת המילטים, שחקרו רק את הטבע מסביב. אצל הרקליטוס אנו מוצאים לראשונה תשומת לב לאינדיווידואל – בתוך נפשו ימצא את הפתרון לשאלות הגדולות על העולם.

הרקליטוס ולוגוס

הרקליטוס נתן ללוגוס 3 משמעויות עיקריות:

- דבריו הן הלוגוס עצמו.
- הלוגוס משותף לכל בני האדם מעצם היותו בסיס למחשבה האנושית.
- הלוגוס הוא עקרון אובייקטיבי. הוא המבנה והסדר השולטים בעולם.

אם הלוגוס הוא מבנה העולם ומבנה המחשבה אז כל אדם יכול להבין את הממשות ומכאן את הרציונליות. למרות זאת, לטענתו, אנו מתקשים לזהות את הלוגוס. זאת משום שאנו נוטים להכניס את חיי היומיום שלנו לכלליות. הלוגוס קורה כאשר אנו מסתכלים על המציאות מנקודת ראותו של האל, והפילוסוף נוקט ראייה זו על ידי הסתכלות לתוך עצמו. **הלוגוס הוא התבונה שבתוך.**

הרקליטוס וניגודים, מלחמה, הרמוניה(הירקליטוס ופרמנידס, עמ 44-40)

ניגודים-

לטענת הרקליטוס, מצב היסוד של העולם הוא מצב של מלחמה, של מאבק. עם זאת, המאבק יוצר הרמוניה, ולמרות המתח ששרוי בעולם- הניגודים משלימים זה את זה. למה מתכוון ?

- נקודת ראות יחסית- הכל יחסי. אותו דבר נראה אחרת מנקודת תצפית שונה. תיאור דבר מה תלוי מנקודת המבט ממנה מתארים אותו, וכך גם ערכו של הדבר. למשל, בעיני חמור לזהב אין כל ערך. תפקיד הפילוסוף להתגבר על יחסיות ולגלות את הקשר בין הניגודים.
- הבנת דברים תלויה בהכרה שיש ניגודים- אי אפשר להבין דבר מה בלי להבין שיש לו ניגוד. כדי להבין למשל מהו עושר ולהעריך את מצבו העדיף של העשיר, צריך להתבונן גם על עוני. דוגמאות נוספות: יום ולילה, קרב ושלום, שובע ורעב.
- ניגודים נוצרים זה מזה- תכונה אחת צומחת מהתכונה המנוגדת לה. למשל, ערות ושינה, קור וחום.

אפשר לומר כי דבר לא יכול להתקיים בלי ניגודו, וכי כל דבר זהה עם ניגודו. בשביל הרקליטוס- השתנות של דבר מה היא התקיימות בתוך אחדות של ניגודים. כל הדברים משתנים כל הזמן.

מלחמה-

המלחמה היא החוק ששולט בעולם. לעומת המילטים, אשר חשבו כי העקרון השולט בעולם הוא עקרון היסוד- דבר ממנו עשויים כל הדברים כולם, הרקליטוס חשב שהעקרון השולט צריך לתאר את ההשתנות עצמה, את הזרימה. זהו **עקרון המאבק בין הניגודים-** יש לעקרון זה לוגוס, היגיון פנימי, שהם תהליכי השינוי המתבטאים במתיחות היוצרת אחדות.

הרמוניה-

הפיתאגורים מצאו כי הרמוניה נוסעת מפרופורציות מספריות. למשל, גובה צליל מסוים תלוי באורך המיתר. הם גם סברו כי תנועת גרמי השמיים יוצרת הרמוניה של צלילים שהיא שיא היופי והיא ה"מוזיקה השמימית". לעומתם, הרקליטוס טען כי הרמוניה לא נובעת מתאימות שכזאת אלא מהמתח והניגוד. למשל, המתיחות שמיתר צריך להיות בה כדי להפיק צליל הרמוני. התנועה המתמדת שיוצרת מתח וניגוד בעולם יוצרת את הרמוניה.

הרקליטוס והאש(הירקליטוס ופרמנידס, עמ 48-46)

הרקליטוס מזוהה עם **האש**. האש היא בעלת אופן תזזיתי ולכן היא בתנועה מתמדת(כמו האמרה שלו). הבעירה היא התנועה המתמדת. האש יוצרת הבדלים, פערים, משום שהיא הופכת חומר אחד לאחר בכך שהיא מכלה אותו. בשונה מהמילטים שאמרו כי הכל מים למשל, האש היא אינה הדבר ממנו עשויים כל הדברים. אלא האש היא העקרון המניע את השינוי ומדגישה את ההבדלים בין הדברים.

- **הרקליטוס מתקשה להסביר את חוק הזהות.**

פרמנידס (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 49-51)

פרמנידס הוא פילוסוף מילטי והוא מייצג תמונה הפוכה להרקליטוס.
תורתו של פרמנידס היא **תורת ההויה, BEING**.
נקודת מוצאו היא שמה שקורה זה שלא קורה שום דבר ולכן לא ניתן להגיד דבר מה על משהו.
פרמנידס הוא הראשון שהציג טיעונים בדרך הגיונית מהנחות למסקנות.
במבוא לפואמה שלו מספר כי נישא במרכבה ע"י בנות השמש דרך כל הערים אל שערי הלילה והיום
כדי לשמוע את דברי האלה. שתי המטפורות דרך וראיה בעלות תפקיד חשוב –

דרך-

בנות השמש נושאות אותו אל האמת. כלומר כדי להגיע לאמת צריך לעבור דרך וללכת בה לפי כללים
מסויימים. צריך ללכת במתודה והליכה נכונה תביא לאמת. פרמנידס נוקט בדרך שיקול הדעת
הרציונלי.

האור-

המרכבה נישאת מביתו של הלילה אל האור. האור מאיר את האמת והאמת נגלית אלינו ואנו חייבים
לראות בה ולהודות בה. כאן מתכוון לשכל אשר מאפשר לנו לראות את האמת. מוטיב האור והראיה
השתרש כך שתיאור ידיעה כולל בתוכו מילים משדה זה- כמו הסתכלות, עיון וכו'.

מתוך: הפואמה הדידקטית

עוד ספור דרך אחד בלבד

נותר: שהנה; על זאת אותות ישנם

לרב, שמה-שהנה בלתי-נוצר גם בלתי-נפסד הנו,

כי הוא תמים ובלתי-זע ולא בלתי-משלם.

(...)

גם אינו מתחלק מאחר שהנה הוא פלו בשנה;

גם אין כאן יתר-מה, אשר ימנענו מהאחז-יחדו,

גם לא חסר-מה, בהיותו פלו מלא מה-שהנה.

כה רצוף הנו פלו; כי מה-שהנה קרוב למה-שהנה.

את הפואמה הדידקטית הקדיש
פרמנידס לאלה יוניה. בפואמה הוא
שואל על מה שהוה, מה שיש. מה
שיש הוא בעל סימנים-בלתי נוצר,
כלומר תמיד היה. בלתי נפסד,
כלומר תמיד ישנו, ללא תאריך
תפוגה. תמים, כלומר שלו. בלתי זע,
כלומר חסר תנועה. לא בלתי
מושלם, כלומר מושלם.
הוא מדבר על איזשהי ישות שלמה
ומושלמת שאין לא תנועה, היא
חומר ללא פגם. בעצם מדמה זאת
לכדור. (למשל, האטום. אשר חשבו
שהוא בלתי ניתן לחלוקה, הוא אחד,
שהוא שלם וללא תנועה)

פרמנידס וחשיבה תבונית (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 51-53)

פרמנידס שאל עצמו, מהי ממשות? הוא הניח כי ההכרה והמציאות מתאימות זו לזו. כלומר, האמת כרוכה בהתאמה בין המחשבה לבין המציאות. מחשבה אמיתית חייבת לשקף את מה שיש במציאות ואילו המציאות היא מה שהשכל חושב. מחשבה שואפת להיות רציונלית וכדי להגיע לכך היא צריכה לציית לכללים מסוימים. ומכאן מחשבה רציונלית יוצרת מציאות רציונלית.

אתנחתא-

ישנם 4 חוקים לרציונאליות, הרי היא הלוגוס(החשובים הם הזהות והסתירה) :

עקרון הזהות

כל דבר זהה עם עצמו. א=א.

עקרון הסתירה

לא יכול להיות ש א הוא לא א.

חוק השלישי הנמנע

יש רק אויש ו..

חוק הטעם המספיק

חייבת להיות סיבה להכל.

לטענתו, הממשות מצייתת לעקרון השלישי הנמנע ולעקרון הסתירה. לדוגמא, או שיורד גשם או שלא יורד גשם(שלישי נמנע). אם כעת יורד גשם, לא ייתכן שכעת לא יורד גשם(סתירה). מחשבות שיש בהן סתירה אינן יכולות להיות אמיתיות ולכן גם המציאות לא יכולה להיות עם סתירות. העקרון השלישי נמנע מחייבת את המחשבה להיות נחרצת ובעולם רציונלי אין מקום לאולי. זה רק שחור או לבן. כלומר, עיקרון הסתירה מגדיר לנו לאשר דברים שאין בהם סתירה ועיקרון השלישי נמנע מגדיר לנו להכחיש כל דבר שלא הוכחנו בו וודאות מוחלטת.

פרמנידס ושתי דרכי החקירה (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 54-59)

כדי לתאר את המציאות לפי העקרונות שצינו למעלה, פרמנידס מתייחס לשתי דרכים- **שהווה** ו**שאיננו**.

שהווה-

הדרך האמיתית, שחוקרת את מה שהווה, לשון חיוב, הדרך ההכרחית.

שאיננו-

הדרך השקרית, שחוקרת את מה שאיננו, לשון שלילה, דרך בלתי אפשרית.

לטענתו, אין דרך שלישית, עקרון שלישי נמנע, ודבר חייב להיות או כן או לא. ואין אפשרות שדבר מה יהיה גם כן וגם לא. הוא אומר כי אין אפשרות בכלל לחקור את מה שאיננו ולכן הדרך היחידה היא לחקור את מה שהווה. לחקור רק את מה שהווה משמעותו עקרון הסתירה. אם נתאר משהו דמיוני, כמו יצור שאינו קיים, אנו מסתכנים בשלילה ובסתירה. בממשות אין מקום למשהו שהוא לא.

כדי להוכיח את מה שהווה, פרמנידס משתמש בדרך השלילה. אם זה לא אז זה כן, כמו בפואמה שלו.

פרמנידס ועולם התופעות (הירקליטוס ופרמנידס, עמ 60-61)

חוץ מדרך האמת, האלה(מהפואמה) מציעה לפרמנידס את דרך ההיראות. דרך החקירה של מראית העין, מה שאנו רואים, אינה מובילה לאמת ולכן דרך זו מלאה בסתירות. בניגוד לדרך האמת, בה הכל ודאי וגמור, בדרך ההיראות אנו מאמצים דעות שונות על דברים ולכן יש פה אי ודאות. על פי הגישה של פרמנידס, יש לאסור את דרך ההיראות ולמרות זאת, טוען כי אפשר שלא ללכת בה.

מדוע אי אפשר שלא ללכת בה ?

דרך זו מסתכמת על תפיסת החושים שלנו ועל ההבחנות הלשוניות שלנו. לטענו, ההבחנות הלשוניות שלנו הן אקראיות ולכן אין בהן כוח. ואת התופעות שאנו תופסים דרך החושים ניתן לתאר בניגודים ותיאורים שונים. למשל, לאסקימואים יש כינויים לגוונים של הצבע הלבן אשר בתרבויות אחרות אין. אין זה אומר שהמציאות שלהם שונה משלנו, הם רק רואים אותה אחרת ומתארים אותה אחרת. השפה גורמת לנו לבצע הבחנות וגורמת למציאות להיות מגוונת ולא אחת יחידה. לטענתו, השפה אינה מציינת תכונה של דבר אלא רק את הדרך שלנו לסווג דברים. כך גם למשל בתפיסת החושים, אשר מחייבת אותנו לבצע הבחנות גם היא- צבעים שונים, צלילים שונים וכו'. לטענתו, ההבחנות האלו אין מציגות הבדלים ממשיים על המציאות וכדוגמא אומר כי גם בחלומות, עולם לא ממשי, אנו מבצעים תפיסות חושים שכאלו.

○ פרמנידס מתקשה להסביר את התנועה.

סרט-
מונטי פייתון, כדורגל.
היכרות עם הפרה-סוקרטים.

הסופיסטים וסוקרטס

הסופיסטים(קובץ הסופסטים, לקרוא בהרחבה על הסופיסטים)

נגזר מהמילה סופיה=חכמה. **הסופיסטים היו החכמים** של הפוליס(ערי המדינה ביוון) אשר התרכזו באתונה. היו מתרכזים באגורה(כיכר העיר) והיו הראשונים שהעלו את השאלות הפילוסופיות בנוגע למוסר ולמדינה. בעצם **יסדו את פילוסופית המוסר ופילוסופית המדינית**.

חשוב להבין שבאתונה התקיימה דמוקרטיה ישירה. כלומר, האנשים שקבעו את סדר היום היו אלו שהתרכזו באגורה, אלו היו החכמים - הסופיסטים. הדיונים הללו הובילו את הסופיסטים לעסוק **בטבע-חוק. הטבע** היה העיסוק של הסופיסטים בחושי, בטבע האדם, במה שאין לנו בחירה בו, תאוות היצרים. הם חשבו כי לא ניתן ליצור ערכים מוסריים מן הטבע, למעט קאליקליס. **החוק** היה העיסוק בנלמד, בחוקי החברה והמדינה שמאפשרים קיום חיי חברה. בניגוד לטבע, החוק משתנה מחברה לחברה. הסופיסטים, למעט קאליקליס, טענו כי יש לתת עדיפות לחוק מאשר לטבע.

סוקרטס ביקר את הסופיסטים משום שלקחו כסף על החכמה והפילוסופיה שלהם, ובכך הפכו לחוטאים בעיניו.

פרוטגורס

פרוטגורס היה בין הסופיסטים החשובים ביותר. המיתוס שלו על פרומיתיאוס ואפימתיוס, שם האלים הטילו אחריות לאחים להגן על כל המינים, ואפימתיוס חילק את כל אמצעי ההגנה מפני הטבע עד שנשאר ערום וחסר הגנה. לכן פרומיתיאוס גנב את האש וחכמת המלאכה מן האלים. זאוס שלח את הרמס להביא להם בושא וצדק אבל כשרונות המלאכה חולקו בחלקים. הבושא והצדק חולקו לכל בני האדם. משום כך, פרוטגורס טען כי כל בני האדם מסוגלים להיות מוסריים, ושיש צורך ללמוד להיות כאלה. לפי פרוטגורס יש תכונות מסוימות במיוחדות את האדם-

- הכושר ליצור דברים מלאכותיים(האש במיתוס היא מלאכותית)
- צדק ובושה הם יחודיים לאדם ומאפשרים חיי חברה
- רק בני אדם משתמשים במימיקה
- רק בני האדם מסוגלים ללמוד וללמד
- ענישה היא משמעותית רק בבני אדם
- החוקים ששולטים עלינו הם מלאכותיים וקיימים רק אצל בני האדם

טבע וחוק אצל פרוטגורס-

טבע האדם הוא דומה אצל כולם, אך החוקים אלו שמשנתנים מחברה לחברה. לדוגמא, מגוון המשטרים הקיימים בעולם. לפי פרוטגורס, המוסר אינו טבעי והוא תלוי בחוק- במוסכמות החברתיות. האדם אינו נולד טוב או רע, המוסר הוא תוצר חברתי. לפיו, האדם הוא קנה המידה של כל הדברים. מנוגד לסוקרטס שחשב שהמידה היא האחת והיא הידיעה(בהמשך).

גורגיאס(<https://www.textologia.net/?p=5921>)

גורגיאס היא סופיסט ורטוריקן(אמנות הנאום). הוא מכנה עצמו נואם ולא סופיסט וטוען כי מלמד את אומנות החיים, את הטכנה, איך לחיות את החיים הטובים. וגורגיאס מלמד את כישור הנאום. גורגיאס טוען כי ישנה הפרדה בין מטרה לאמצעי- אם רוצה לשכנע אדם במשהו, גורגיאס מעצם היותו נואם יספק את האמצעי לשכנוע. הוא רואה בחיים הטובים כשהשגת תועלת עצמית דרך שכנוע ונאום. דבר זה מנוגד לסוקרטס, אשר בעיניו החיים הטובים הם התבונה, הידיעה עצמה.

סוקרטס

מיוחסת אליו האמרה- הדבר היחידי שאני יודע הוא שאני לא יודע. סוקרטס הקדיש את חייו ללימודי פילוסופיה ובעיניו היא שליחות ועליו ללמד את בני אתונה מהו הטוב. חלק מהמתקבצים סביבו הם סאלס, אלקבידיאס ואפלטון.
סוקרטס הועמד לדין באשמות אי כיבוד האלים והשחתת בני הנוער. עונשו היה הוצאה להורג בעזרת רעל- פרמקון(=משם נגזרת המילה פרמסי, מרקחת). לסוקרטס מוצעת חנינה, אך הוא מסרב לה בטענה שיש לציית לחוקים גם כשהם נגדך(טבע חוק). עדיף שיעשה לו עוול מאשר שהוא יגרום עוול. המוות, לסוקרטס, הוא דרך טובה להגיע לאידאות.
הקשר בין סוקרטס לישו-

ישנה הקבלה מסויימת בין סוקרטס לישו- את התורה של שניהם סיפרו תלמידיהם(פאולוס אל מול אפלטון), שניהם החלו דת/זרם חדש(נצרות אל מול אידאות), ושניהם משלמים על כך בחייהם על ידי הוצאה להורג.

המידה הטובה

מהי המידה הטובה? המידה הטובה היא **arête, virtue**, מונח המתייחס למימוש עצמי. על מנת להגיע לשם, יש צורך בסגולות טובות שמציגות מצויינות. השאלה מהן המידות הטובות נשאלות בהקשר למוסר וצדק- **מיהו הצדיק? מי שיש לו מידות טובות.**

חמשת המידות הטובות -
א. חסידות (יראת שמיים) (אותיפרון)
ב. מתינות (כיבוש היצר) (כרמידס)
ג. אומץ לב (לאכס)
ד. צדק (המדינה א')
ה. חכמה (מנון)

הסופיסטים טענו כי הקשר בין המידות הטובות הוא כמו היחס בין **חלקי הפנים**, יחס הרמוני. יש כמה מידות טובות והאיזון והמיזוג שבין תכונות אלו יוצר את הכוח והעוצמה. הצדיק הוא זה שיוודע להפעיל כל תכונה בזמן ובמקום הנכון.

לעומתם, **סוקרטס** טען כי יש מידה טובה אחת ויחידה והיא- **הידיעה**. שאר תכונות המידה הטובה נגזרת ממנה והיחס ביניהן הוא כמו היחס **לחלקי הזהב**, חלקי שונים של זהב הם שונים בגודל ובמשקל אבל לא במהותם. הצדיק הוא בעל הידע המתבטא במקומות שונים.(עמ 80)

מוסר סוקרטי

• המידה הטובה היא הידיעה

לדעת סוקרטס יש מידה טובה אחת והיא הידיעה. הידיעה היא תנאי הכרחי למוסריות. כדי להיות בעל סגולה טובה, כגון חסידות או אומץ לב, יש לדעת את טיבה של הסגולה, את המטרה שלה ואיך לממש אותה.(סוקרטס והמידה הטובה, עמ 74).
לדוגמא, לכל אמן נדרשת היכולת לתאר את מעשיו, את מטרת אמנותו ולהעביר אותה הלאה- אמן מומחה יכול להשיג את המטרה בשלמות, יודע להצליח, מקצוענות.
ידיעה זהה לידיעה של מומחה.
כדי לעשות צדק יש לדעת מהו צדק, מה מטרתו, מהו האידוס(=הגדרה של ישות מופשטת) של הצדק. סוקרטס טוען כי הסופיסטים מדברים על צדק מבלי לדעת את המהות של הצדק ואילו הוא יודע. ידיעה היא המהות של המידות הטובות והיא האחת.

ידיעה היא רציונליות← ידיעה היא מוסר← מוסר הוא רציונליות.

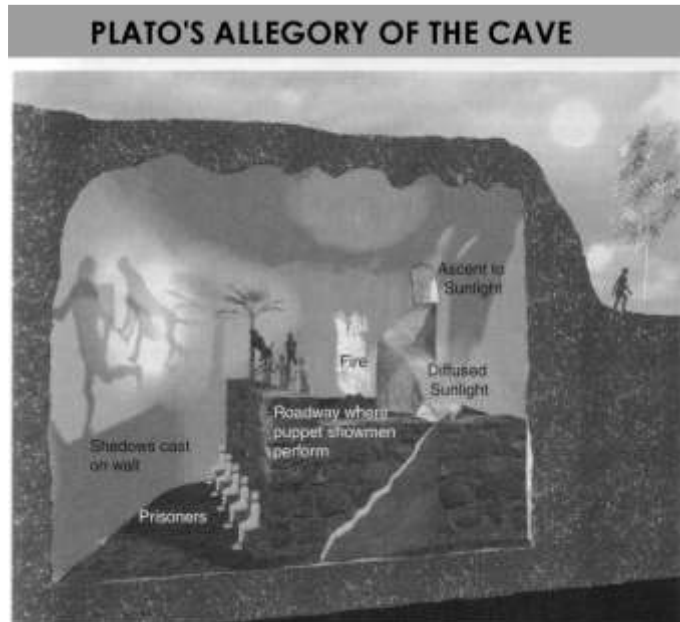
- **שום אדם לא עושה עוול מידיעתו**
מי שיש לו ידיעה חייב לפעול במידה טובה, חייב להיות מוסרי. שום אדם אינו גורם לעוול בידיעה, ואם גורם זאת אז הוא פועל מאי ידיעה.
ניתן לתת כדוגמא את סיפור אדם וחווה. שם אלוהים ציווה לא לאכול מעץ הדעת(המעניק ידיעה), אך הם עושים זאת בכל מקרה. כלומר, הם עשו עוול מחוסר ידיעה, לא במתכוון. את הטענה כי במעשיהם הניעו אותם גורמים מסוימים לסטות מן הישר, סוקרטס שולל. לטענת סוקרטס אין כזה דבר פעולה שמתבצעת ללא כוונה ולכן אין צורך במצפון וחמלה כדי לפעול במוסריות.(עמ 76)
- **צודק הוא המאוס**
ישנו קשר בין אושר למוסר(אוידימוניזם). הצדק משתלם לאורך זמן, האושר הוא לא סיפוק רגעי, אלא רצף של הצלחה ורווחה. למה להיות צודק? כדי להיות מאושר. צדיק וטוב לו, רשע ורע לו. הדרך היחידה לאושר היא דרך הצדק.
סוקרטס טוען כי המרדף להשיג אושר של אדם הוא אגואיסטי- בני האדם אינם יודעים מהו האושר ולכן מנסים להשיג אותו דרך כסף, כבוד, בריאות וכו'. לטענתו, אנו מבלבלים את האושר בחומריות וכי מאושרים אינם זקוקים לדבר. האושר האמיתי הוא לאורך זמן וכדי להשיג זאת עלינו לעשות מעשיים מוסריים. עשיית מעשים מוסריים, מעשים טובים, היא מימוש הסגולה הטובה. אמנם הדעה הרווחת היא שמעשה מוסרי טוב הוא מתוך דאגה לזולת, סוקרטס טוען כי הוא מעשה לשם דאגה עצמית- שכן אנו רוצים להגיע לאושר. לטענתו, כל מעשה אלטרואיסטי, לזולת, הוא לבסוף מעשה אגואיסטי, לעצמנו, כדי להגיע אל האושר. למעשה, אנו דואגים לנשמה שלנו. שכן גרימת עוול גורמת לנו להיות לא מוסריים, וכדי להיות מוסריים אנו עוסקים במעשים טובים ובכך אנו דואגים לנשמה. סוקרטס פה יוצא בעצם נגד ההדוניזם- נגד הנהנתנות, משום שזאת לא הדרך להשגת צדק ואושר. (עמ 84)
- **מוטב לסבול עוול מאשר לגרום עוול**
לטענת סוקרטס, גרימת עוול פוגמת באינטרס האגואיסטי להגביר את אושרנו. לפיו, לעולם אין לעשות עוול וגם אם נגרם לך עוול. כלומר, אין לגמול עוול בעוול.(מזכיר את עין תחת עין). גרימת עוול גורמת יותר נזק לנפש, לדרך המוסרית, לדרך האושר, לזה שמבצע את המעשה מאשר לזה שמקבל את העוול. משום כך, סוקרטס קיבל על עצמו את דינו. המדינה אשר דנה אותו גרמה יותר עוול לעצמה מאשר לסוקרטס.(עמ 100)

רט-

הקוסם מארץ עוץ. החיפוש אחר המידה הטובה.

אפלטון

אפלטון היה פילוסוף יווני אשר כתב בעיקר דיאלוגים. הוא היה דואליסט, כלומר האמין בשני עקרונות- בעיקר שהגוף והנפש הם יחדיו, העולם החושי והעל חושי. אפלטון האמין בגלגול נשמות וכי הנפש היא נצחית, הכל קבוע מראש. הוא התעסק הרבה בפסיכה(=בנפש), בתבונה האנושית, ברגשות. אפלטון היה מייסד האסתטיקה והפסיכולוגיה.

משל המערה (ניתן לקרוא קובץ

אפלטון משל המערה)

משל המערה של אפלטון מספר את השקפת עולמו לגבי מעמדנו בעולם.

מבחינתו, **המצב היסודי של בני**

האדם משול לאסירים במערה, אנו נמצאים בעולם החושי מבלי לדעת.

האש היא מקור האור הלא אמיתי.

הדמויות משולות למדענים,

שמראים לנו תצפיות. **הצללים הם**

התצפיות שאנו תופשים. למעשה,

המערה כי העולם החושי בעוד

שחוץ המערה הוא העולם האמיתי,

העולם **העל חושי**. **השמש משולה**

לאור האמיתי, לאור האמת –

האידיאה. מה שטוב. ואילו

הפילוסוף, היוצא מן המערה הוא

האסיר במערה **שהשתחרר מהעולם**

המוחשי ודרך הידיעה הגיע לאידאה. לדעתו של אפלטון, לפילוסוף יש חובה מוסרית לחלוק את

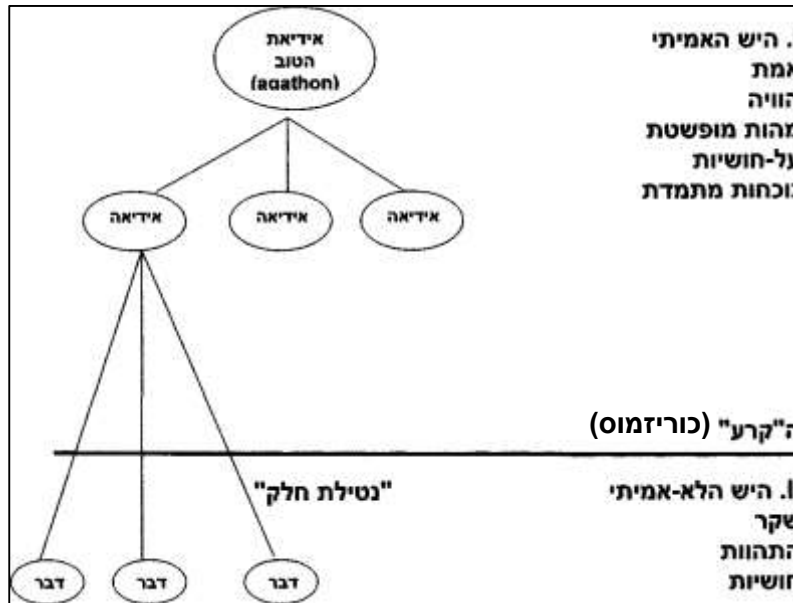
האידיאה, את הידיעה הטובה. תפקידו הוא לחזור למערה, **לחנך** ולכוון את הנשמה לכיוון הנכון-

האידיאה זה מה שנכון, העל מוחשי על פני המוחשי (המטריאליזם). (קובץ משל המערה-האונ

פתוחה עם 246-100 קובץ)

סרט-

המופע של טרומן כשהדגמה של משל המערה.

תמונת העולם של אפלטון מציגה את הקרע בין התהוות להווייה.

מבחינתו, העולם החומרי הוא עולם שקרי והאידיאה היא מה שאמת, היא ההווייה, מה שנצחי ומה שיש. (קובץ משל המערה- האונ פתוחה עם 235-244)

על פי אפלטון, הנשמה היא מחולקת ומנהלת מאבק בין שני עולמות אלו.

משל עליית הנשמה (דף עזר) קובץ מקסם האמנות בטיעון הפסיכולוגי

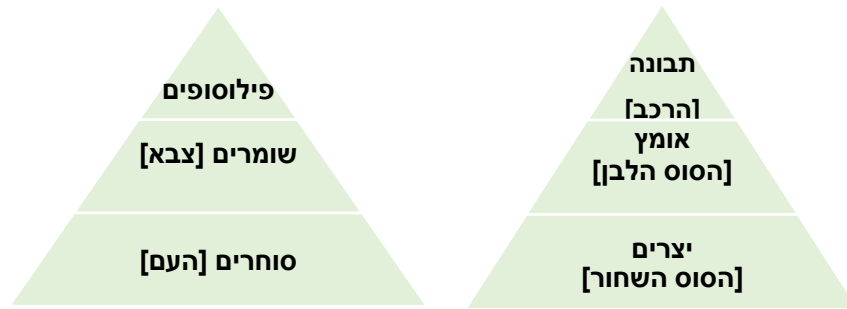
המשל מספר על הנשמה שחגה במעגלים בין העולמות, היא עוברת מסע. בתהליך המעגל אנחנו בעצם מגיעים לאידיאות וכאשר אנחנו בעולם החושי אנו חווים אנאמנזיס (=היזכרות) של עולם האידיאות. המאבק שלנו בין לדעת את האידיאה ולבין להיזכר בה הוא המאבק העיקרי של הנפש האנושית.

במשל מסופר על מרכבה ולה שני סוסים, אחד לבן ואחד שחור. המרכבה היא כוח ההיגיון, הרציונליות שלנו. הסוס הלבן הוא העוז והאומץ ואילו הסוס השחור הוא התשוקה, היצרים – זהו מבנה נפש כאשר המאבק העיקרי הוא בין הרציונל לבין היצרים ולמעשה המידה הטובה היא האיזון של חלקי הנשמה. ככל שנצליח לשלוט יותר במרכבה ככה נזכה להיות יותר באידיאה. הפילוסוף, הוא זה שמגיע לאיזון הגבוה ביותר. לעומתו, הרודן הוא בתחתית, כאשר מעליו הסופיסט. פרויד – גם פרויד טען כי הנשמה מסוכסכת וכי הסכסוך העיקרי הוא המאבק בין הסופר אגו (רגשות אשם) לבין האיד (דחפים, סיפוק מידי). כאשר הסוס הלבן פה הוא האגו, הפנמת החוקים כדי לאפשר קיום חברתי. המאבק הוא בין עקרון העונג, הרצון להכל כאן ועכשיו ללא כללים, לבין עקרון המציאות, דחיית סיפוקים על מנת לאפשר קיום.

למעשה, אנו באים לעולם כאשר האידיאה בזיכרון (עיקרון ההיזכרות) והעולם המוחשי מזכיר לנו את מה שהנשמה שלנו למדה בעולם האידיאות. על הפילוסוף לעזור לנו להיזכר באידיאה, בידיעה, אשר כבר קיימת בנשמה.

אפלטון ופוליטיקה (קובץ תורת המדינה 3)

אפלטון שלל את הדמוקרטיה (דמוס=העם) משום שראה בה שלטון של היצרים, שלטון ללא תבונה. דמוקרטיה היא שלטון העם, והעם פועל לפי היצרים ומשום כך הדמוקרטיה היא לא רציונלית. הצבעה דמוקרטית היא רגשית ולכן היא פסולה. בעיני אפלטון, התבונה היא מעל הכל. מבחינת אפלטון, השלטון האוטופי (=מושלם) הוא שלטון מריטוקרטי, שלטון החכמים, הפילוסופים. ועל מנת להגיע לשלטון כזה יש צורך בחינוך לטוב. לשים לב שהצליח לעשות זאת בסירקוזי שבסיציליה. (דוגמא נוספת לאוטופיה היא ספרו של הרצל מדינת היהודים) מבנה המדינה כמבנה הנפש- אפלטון טוען כי מבנה המדינה תואם את מבנה הנפש. התבונה (המרכבה) מקבילה לפילוסופים במדינה, האומץ (הסוס הלבן) מקביל לצבא, היצרים (הסוס השחור) מקביל לעם. אפלטון חושב כי השלטון צריך להיות בהתאם לתבונה שלך, כאשר התבונה קבועה מראש (האידיאה שקיימת מראש הקובעת איזה מעמד אתה).

משל האותיות הקטנות גדולות (קובץ תורת המדינה 2)
במשל זה מה שנאמר באותיות גדולות דומה למה שנאמר באותיות הקטנות. מכאן ניתן להסיק כי מה שעובד בקטן עובד גם בגדול. האותיות הקטנות מתייחסות לצדק הפרטי ואותיות הגדולות מתייחסות לצדק הכללי של המדינה. אפלטון אומר כי אי אפשר שיהיה צדק מדיני בעוד שאין צדק פרטי, כלומר הפרט משפיע על הכלל. צדק פרטי וצדק מדיני עובדים יחדיו ולכן חינוך הפרט לצדק הוא הדרך למדינה צודקת. מושג הצדק צריך להגיע מן המדינה ולהחיל אותו על הפרט, משום כך יש צורך בשלטון מריטוקרטי.

אפלטון ואמנות (קובץ אפלטון מקסם האומנות)
אפלטון הוא הראשון שהציג בכתב דיון על מקומה של האמנות במדינה האוטופית, דבר המעיד על יחסו לאמנות כפוליטית וחברתית. אפלטון **שולל על הסף את האומנות** וקובע כי **אין לה מקום** במדינה מתוקנת. היוונים התייחסו לאמנות כ**מימיזיס** (=חיקוי). המימיזיס מתחלק לשני רבדים-

- אלוזיה=אשליה.
- דלוזיה=הזיה.

ההבדל בין השניים הוא כשבעוד באשליה אנו מודעים לכך שישנה אשליה, מציאות שקרית, בהזיה אין לנו כל מודעות לכך. הזיה פוגעת בכושר המציאות, בידיעה, בהכרה.

לעומת מאז תקופת הרומנטיקה, מאז אמנות היא מקור לביטוי אישי, חברתי, רגשי.

הציורים של זואקסיס אל מול פידיאס כמימיזיס

- זואקסיס- מדובר בכך שזואקסיס צייר ענבים והציפורים חושבות וטועות שהן כענבים אמיתיים. זוהי אשליה.
- פידיאס- פידיאס צייר וילון וגרם לזואקסיס לחשוב כי מדובר בוילון אמיתי. זוהי הזיה. מדובר למעשה בתחרות בין שני ציירים יוונים, מי יוצר אמנות יותר טובה. פידיאס ניצח משום שצייר מימיזיס ש"עבד" על זואקסיס, בן אדם.

בעקבות תפיסת עולמו של אפלטון, עולם האידיאות, החושי והעל חושי- אפלטון חושב כי האמנות היא **מימיזיס של העולם החושי**, המטריאלי ולכן היא **חיקוי של החיקוי**. האמנות לא יכולה להציג אידאה והיא אף נמצאת מתחת לקרע ומתחת לעולם החושי. (ראה דוגמא שקופית מיצג הכיסא המציגה את הכיסא עצמו(חושי), מצד ימין הגדרה של כיסא(אידאה), מצד שמאל תמונה של כיסא(אמנות שהיא חיקוי של החושי)). אלפטון הציג שלושה טיעונים לגישתו כלפי האמנות-

• הטיעון האונטולוגי-

טיעון זה עוסק בשאלה עד כמה קרובה האמנות להוויה האמיתית, לאידאה, לאמת. אלפטון טוען כי האמנות רחוקה כפליים מן האמת משום שהיא מחקה את המציאות החושית. טיעון זה מוצג במשל שלוש המיטות-

1. המיטה הראשונה- האידאה של המיטה אותה יוצר האל.
2. המיטה השנייה- המיטה החושית אותה יוצר האומן.
3. המיטה השלישית- המיטה המופיעה בציור אותה יוצר האמן.

מי יוצר	מה יוצר	ממה יוצר	סוג עשייה	כמה יש	האם יש ידיעה	מיקום ביחס לאמת
האל(פיתורגוס)	איידוס	מן הטבעיות	ייצור	אחת	כן	האמת עצמה
אומן(דמירגוס) (craft)	חושי	מן התבוננות באיידוס	ייצור	הרבה	כן(בהיזכרות)	חיקוי של האמת
אמן(מימטוס) (art)	מימזיס	מן התבוננות בחושי	ייצוג	הרבה	לא	חיקוי של חיקוי

כלומר, לפי אפלטון, לאמנות אין ייצור של מה שיש אלא רק ייצוג שלו וכי לא מעורבת ידיעה.

• הטיעון הפרקטי-

לדעתו של אפלטון, האמנות אינה מטיבה בדבר עם המדינה ואזרחיה. היא לא משפרת סדרי מדינה כמו ליקורגוס מספרטה. היא לא מחוקקת חוקים כמו כרונדס באיטליה. היא לא מנהלת מלחמות כמו תלס ממילטוס. היא לא מחנכת לאורח חיים בריא כמו פיתגורס. היא למעשה מציגה חיקוי של המידה הטובה, של הידיעה, במקום ללמד אותה. האמנות היא לא טכנה, היא אינה מביאה יכולות או ניתנת ללמידה והשגת כישורים. והיא אינה מביאה תועלת או תרומה לסביבה. האמן הוא חקיין שיצירותיו חסרות כל ערך שימושי.

• הטיעון הפסיכולוגי-

הטיעון הפסיכולוגי הוא הטיעון החמור מבין השלושה. אפלטון כמייסד הפסיכולוגיה טען כי הנפש הינה מחולקת ומסוכסכת(משל עליית הנשמה). לדעתו, האמנות מחלישה את היסוד העיקרי של הנפש, שהוא הידיעה והתבונה, וכי היא נוטעת בו **תעותוע**. האמנות מתחברת לרגשות וליצרים ובכך **יוצרת אשליה** כי מה שמוצג בה הוא הדבר האמיתי. אלפטון טוען כי תכלית האמנות היא **קתרזיס(=ניקוי הנפש, זיכור)** ומעצם היותה כזאת, היא מרחיקה את הנפש מן האידאות. למעשה, הפילוסופיה מחזקת את הצד התבוני של הנפש ואילו האמנות מחזקת את היצרים. בכך היא אוחדת בחושי ומרחיקה את הידיעה.

נימוקים אלו נקראים "מילות בית המרקחת".

<p>פרמקוס ממשמעות השעיר לעזאזל שמגורש מהעיר כדי להגן עליה. אלפטון מבקש לגרש את האמנות מהמדינה האוטופית שלו.</p>	<p>פרמקאוס ממשמעות מכשף. אפלטון מייחס את האמן לרוקח התרופה, זה שיוצר את הפרמקון, וכי הוא מסמם את הנפש ובכך מרחיק אותה מייעודה.</p>	<p>פרמקון ממשמעות תרופה. התרופה גם מדכאת את הגוף וגם מרפאת אותו, היא דו קוטבית. וכך גם אפלטון מתייחס לאמנות. מצד אחד היא מענגת את הנפש, היא יצרית, ומצד שני היא מזיקה לנפש ומרחיקה אותו מהאמת.</p>
---	---	--

- הערה: אפלטון מודה כי גם הוא שבוי בקסמה של האמנות, ואף כתב טרגדיות. למעשה היה מעין אמן מתוסכל וכי קשה שלא ללכת שבי אחריה כי יש לה כוח רב על התבונה. הטיעונים שלו נגד האמנות היו למעשה קמפיין נגד הומרוס(אשר כתב את האילידאה והאודיסאה והיה בעל מעמד גבוה והיה גדול המשוררים היוונים). הוא ניסה להקנות בכך מקום לפילוסופיה שלו בשיח הציבורי.

רנסאנס והמדע החדש

רנסאנס(קובץ מבוא לרנסאנס+דף עזר)

תקופה הרנסאנס נפרשה לאורך של 300 שנה בין תחילת המאה ה-14 עד סוף ה-16, והיא התקופה הראשונה שהגדירה עצמה כעידן. **הרנסאנס העניקה לעצמה שם ומשמעותה לידה מחדש**, תחיית המתים, חזרה למקור הקדום. בתקופה שקדמה לרנסאנס קמה תרבות שנחשבה תקופה "ברברית", אמנות ביזנטית וגותית של ימי הביניים אשר חירבו את התרבות הרומית והאמנות הקלאסית שלה. הרנסאנס בזו לתקופה שקדמה וביקשו **להחזיר עטרה ליושנה**. הרנסאנס הייתה למעשה **תנועה חילונית** אשר התנגדה לדת שתפסה מקום ראשי באותה תקופה והייתה השולטת. באותה עת **הנצרות העמידה את האל במרכז** ואילו האדם היה מלווה בבושה וחסא. הכנסייה הקתולית השתמשה בשיטת למידה לשם ידיעה הנקראת **סכולסטיקה**(=שהתבססה על פילוסופיה יוונית ותיאולוגיה נוצרית) והעמידה את **הדוגמות**(=טענה ודאית של אמת שאין צורך להסבירה, כמו אכסיומה) כהסברים לגיטימיים למאורעות בסביבה. בניגוד לנצרות, **הרנסאנס ביקשה להעמיד את האדם במרכז – הומניזם**. מקור ההומניזם מגיע מהמושג "סטודיה הומניטטיס"- לימודים העושים את האדם יותר אדם משהוא באמת(קיקרו). כלומר, הרנסאנס מאדיר את האדם וטוען כי צריך לטפח אותו ולפתח את הכישורים שלו. ההומניזם מאמין כי שיא האדם היה בתרבות הקלאסית(היוונית/רומית, שם היו אימפריות) וכי יש צורך לחזור לתקופה זאת. האדם צריך לחקור עצמו כי הוא המרכז ולא האל. חקירה באמצעות חינוך הנשען על

התרבות הקלאסית והערצת גוף האדם. הערצה זו מתבטאת באומנות, בספרות, בשירה וכו'.
למעשה, **הרנסאנס הוא גילוי האדם מחדש**.
המניפסט של הרנסאנס מופיע בספר של ההוגה מירנדולה "על כבוד האדם", שם אמר- "קראתי
בספרים עתיקים, שאין דבר מופלא מהאדם עצמו".

המדע החדש (קובץ שרפשטיין פרק ד+דף עזר)

גם פה בדומה לרנסאנס, תקופת המדע החדש **התנגדה לגישות הדתיות לידע, לסכולסטיקה**. עד
תקופה זו, ניצני המדע היו מן התקופה היוונית, למשל אריסטו, שהיה למדען הראשון וקטרג את
העולם דרך הגדרת ביולוגיה, גיאוגרפיה וכו'. תקופת המדע החדש התרחשה במאה ה-17 וביקשה
להעמיד **במרכז את ההתנסות האישית והמחשבה העצמאית**. המדע החדש יצר מתודה מדעית
חדשה **שהתבססה על תצפיות וניסויים וניסתה לנסח עיקרון כולל לעולם**. עיסוק במדע החדש דרש
אומץ, שכן היה צורך להתנגד לדוגמות ולכנסייה הנוצרית. הכנסייה מנגד, אשר הייתה שליטה,
העמידה את מתנגדיה **באינקוויזיציה**, חקירה, ודרשה מהם לחזור בדבריהם. חקירה זו לעיתים
הסתיימה בעונש כבד ואף מוות.

סרט-

שרלוק הולמס 1.

מציג צורת חשיבה מדעית מבוססת תצפיות וניסוי.

התיאוריה המדעית השולטת באותה תקופה לעולם הייתה **המודל הגיאוצנטרי** (=גיאו זה ארץ) של
ברותולומיאו, שהיה האסטרונום היווני הראשון והכנסייה אימצה מודל זה. המודל טוען כי **כדור הארץ**
הוא במרכז וכי שאר גרמי השמיים סובבים סביבו. כאשר תקופת המדע החדש עלתה, נוצרה
תיאוריה מתחרה על ידי האסטרונום והמתמטיקאי הפולני **קופרניקוס**, **המודל ההליוצנטרי** (=הליוס
זה שמש). מודל זה מעמיד את **השמש במרכז** וכי כדור הארץ ושאר הכוכבים סובבים אותה.
התיאוריה של קופרניקוס פתחה את המהפכה המדעית. נתמקד במדענים הבאים-

• יוהנס קפלר-

אסטרונום, מתמטיקאי ואסטרונום גרמני. היה מראשון האסטרופיזיקאים וביקש להגדיר את
העולם במשוואה אחת. **קפלר יצר את המודל האליפסי של תנועת כדור הארץ**, מה
שמסביר את עונות השנה. בעקבות קפלר, אשר ביקש לחשב את הטבע, נוצר **עקרון**
המתזים אוניברסליים (=מתמטיקה עולמית). העקרון אומר כי ברגע שניתן לכמת ולחשב את
הטבע- **הוא רציונלי**.

בעקבות עקרון זה פעל גם איינשטיין, שיצר את משוואת היקום $E = MC^2$.

• פרנסיס בייקון-

מדינאי ופילוסוף אנגלי. בייקון יצר את המתודה המושתת על **אינדוקציה** (=מן הפרט אל
הכלל) וכך גם את **הדדוקציה** (=מן הכלל אל הפרט). מתודות אלו הן הבסיס לבריור מדעי,
רכישת ידע באמצעות ניסויים המאשרים או מפריכים תיאוריות.
הציג את המושג **עד הוק**, כלומר עד שיוכח אחרת.

• גלילאו גליליי-

מדען ואסטרונום איטלקי והיה אבי האסטרונומיה, המדע והפיזיקה המודרניים. גליליי המציא
את **הטלסקופ והמיקרוסקופ**, אשר אפשרו תצפיות מדויקות יותר על הכוכבים והטבע. למשל,
שפני הירח אינם חלקים אלא בעלי טקסטורה, גילה את הטבעות של שבתאי וכו'. דרך
התצפיות שלו בטלסקופ, **אישר גליליי את המודל ההליוצנטרי**.

התגליות של גליליי ערערו את מעמדה של הכנסייה ואלו העבירו אותו **אינקוויזיציה** בה הוא
נדרש להודות בכך שתגליותיו שקריות. **לבסוף גליליי נסוג והודה ולמרות זאת אמר- ואף**
על פי כן, נוע תנוע. בכך ביקש להגיד שלמרות שנדרש לסוג מתגליותיו, כדור הארץ ימשיך
להסתובב ולנוע.

• ג'ורדנו ברוננו-

מדען ופילוסוף איטלקי. ברוננו הציג תיאוריה אסטרונומית שנקראת **היקום המתפשט**. בתיאוריה זו אומר למעשה כי ליקום אין גבולות, שהוא אינסופי, וכי יש עוד אלפי כוכבים בחלל ומשום כך אנו תופסים בו מקום קטן. התיאוריה של ברוננו העמידה אותו על המוקד מבחינת הכנסייה, שכן כדור הארץ הוא המרכז של הכל, והוציאה אותו להורג באינקוויזיציה. בכך הפך **ברוננו לקדוש המעונה של המדע החדש**.

לסיכום-

אם כן, הרנסאנס והמדע החדש חפפו בתקופות ושניהם התנגדו למעשה בידע הישן של הכנסייה. הרנסאנס שם את האדם במרכז ולא את האל ואילו המדע החדש שם את הידיעה האישית, התצפיות והניסיון במרכז ולא את הדוגמות.

המדע החדש יצר אי ודאות, שכן האמיתות והדוגמות שהיו עד כה נסתרו. נוצר עידן של ספקות ומצוקה והיה צורך בפילוסופיה שתיתן מענה לבעיות-

- מהי ידיעה ודאית ?
- מה מקומו של האדם בעולם אם איננו במרכז ?

דקרט (קובץ שרפשטיין ה+דף עזר)

רנה דקרט נולד בצרפת והיה פילוסוף ומתמטיקאי צרפתי, היה גם איש צבא. דקרט נחשב לאחד מהוגים המשפיעים ביותר בהיסטוריה וביקש לענות על הבעיות של המדע החדש.

בחיפוש אחר הודאות, כתב דקרט את הספר "הגיונות על הפילוסופיה הראשונית", שם הטיל ספק בכל. הספר שכתב למעשה הולך נגד הדת ובכדי לא לעבור אינקוויזיציה, דקרט נוקט באמצעי זהירות-

- השגות-
דקרט שולח את ספרו לכנסיות ומבקש שיתנו ביקורת. הוא הכניס את הביקורת של הכנסייה לספרו ובכך נתן לגיטימציה לספר.
- מעבר מצרפת להולנד-
באותה עת הנצרות התחלקה באירופה לקתולים ולפרוטסטנטים. בעוד שהקתולים אמרו כי הכנסייה היא הדרך להגיע לאל, הפרוטסטנטים מנגישים את התנ"ך להמונים וטוענים כי לא צריך להגיע לכנסייה על מנת להשיג גישה לדת ולאל. הפרוטסטנטים מגלים יותר סובלנות דתית. מדינות כמו צרפת, איטליה וספרד היו קתוליות(עד היום) ואילו מדינות כמו הולנד, גרמניה ובלגיה היו פרוטסטנטיות. **המעבר של דקרט להולנד לקח חלק בהגנה משום שהייתה שם יותר סובלנות לדעותיו.**
- צורת הכתיבה-
דקרט כותב את הספר **בגוף ראשון(אני)** וזוהי הפעם הראשונה שכותבים כך ספר פילוסופי. צורת הכתיבה שלו הופכת את ספרו לספר וידוי, ספר אמונה. באותה עת, הכנסייה דרשה מכופרים לכתוב **ספר אמונה** בהם מודים כי הם כופרים ואיך הם מגלים את האמונה מחדש. דקרט כותב את הספר במבנה זה, אך **במקום לגלות את הנצרות מחדש הוא מגלה את הודאות- שהיא הסובייקט.**

הטלת הספק

הטלת הספק של דקרט היא הטלת ספק מתודית וקיומית. במתודיות מטרתו להגיע לאנשהו ובקיומיות הוא חווה חוויה. **דקרט מטיל בספק את מקורות הידע האנושי- הידע החושי(אפוסטריורי) והידע המולד(אפריורי), ומספק את הטיעונים הבאים-**

- **אי אפשר להסתמך על החושים.** הידע אותו אנו חווים מן החושים משתנה אדם לאדם ולכן לא ניתן להסתמך עליו. איך יודעים שמה שאני רואה זה אותו דבר שאדם אחר רואה. החושים הם לא ודאיים. **(חושי)**
- **החלום והשיגעון.** יש פה הטלת ספק על טבע המציאות, על הניסיון. איך ניתן לדעת אם אנו נמצאים במצב של ערות או שינה, אולי המציאות היא חלום? טענות המדע הן פרי החלום או המציאות? לא ניתן לדעת זאת ולכן אין פה ודאות. **(חושי)**
- **השד הרע והאל הרמאי.** יש פה הטלת ספק באמיתות המתמטית. הוא תוקף את המתמטיקה ומעלה את האפשרות כי האקסיומות אינן נכונות. מי אמר ש $1+1=2$? דקרט ממציא קול בראש, שד/אל, שבפוטנציה אומר לו את המידע וכי יכול להגיד לו כל דבר. **(מולד)**

סרט-
ג'וני שב משדה הקרב.
הטלת הספק של חלום או מציאות.

מן

הודאות-הסובייקט

הטלת ההספק והגעה אל תהום, יש צורך בעלייה וגילוי האמת. דקרט מגלה כי **האמת היא הסובייקט וכי לא ניתן להטיל בו ספק.** הטלת הספק מוכיחה את קיומו של הסובייקט, SELFn. איננו יכולים להטיל ספק בכך שאנו מטילים ספק מלכתחילה. **הדבר הודאי היחיד הוא העצמי,** זוהי אוטונומיה משום שאיננו תלויים באלוהים לשם הגדרה של קיימות.

משפט הקוגניטו COGNITO ERGO SUM = אני חושב, משמע אני קיים.

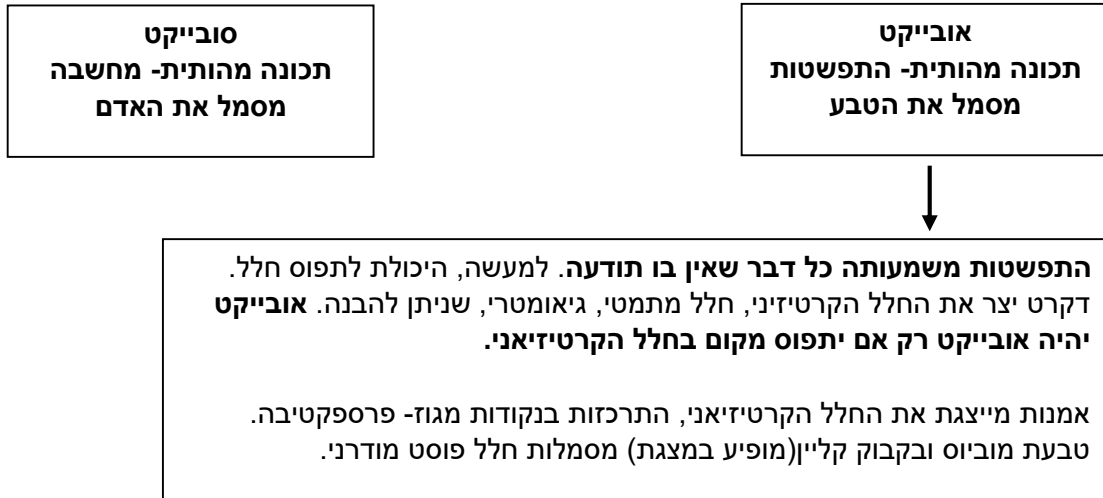
משפט זה נאמר בגוף ראשון, אני, והוא במשמעותו חוויה, SPEECH ACT. משפט הקוגניטו הוא משפט אווידנטי ואנו בטוחים בו ללא ספק. המחשבה מתקיימת בו זמנית עם הקיום, הם יחדיו ולא ניתן להפרידם, זהו ידע מולד. **הממשות הודאית היחידה היא הסובייקט.**

הסובייקט והאובייקט-הבעיה

אם כן, דקרט הוכיח כי התודעה, הסובייקט, ודאית. מה עם הגוף? דקרט לא מצליח להוכיח כי הגוף

קורס קיץ שנה א- מושגי יסוד בתרבות ד"ר דרור פימנטל
מאי טלאן

קיים ללא ספק וזוהי הבעיה הפסיכו-פיזית.
בניסיון לפתור את הבעיה, דקרט טוען כי אין מטאפיזיקה, אין דבר מעבר לטבע, וכי העולם מתחלק
לשני דברים- הסובייקט והאובייקט.

דקרט בהתחלה אמר כי אין קשר בין התודעה לגוף, סוליפיזם. הגוף הוא אובייקט והתודעה היא
הסובייקט. לאחר מכן הציג הסבר כי הקשר בין השניים הוא בכך שהתודעה נותנת פקודות דרך דבר
הנקרא "אצטרובל" אל הגוף וכך יש לנו יכולת תנועה.

סרט-
מלאכים בשמי ברלין.
אני יודע כי אני קיים, אך לא יודע מה יש
מעבר לכך. בהקשר לבעיה הפסיכו-פיזית.

אלוהים-הפתרון
בעקבות הבעיה הפסיכו-פיזית, ניהיה צורך ב"סותם חורים". כלומר, בדבר שיסביר את מה שלא
ניתן כרגע להסביר. נוצר מעבר בין תאיזם(=אלוהי האמונה) לדאיזם(=אלוהי הפילוסופים).
הפילוסופים יוצרים אלוהים שיש לו פונקציה, תפקיד. אצל דקרט, תפקיד האלוהים הוא להסביר את
הקשר בין התודעה לגוף, בין הסובייקט לאובייקט.